УДК 159.922.736.3:616.89-008.1-053.2

Корнієнко Владислав Володимирович
магістрант кафедри психології
Гущина Тетяна Юріївна
кандидат психологічних наук, доцент
ПВНЗ «Київський медичний університет»
м. Київ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Вивчення інтелектуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами відіграє важливу роль у сучасному освітньому просторі. Зростання кількості таких дітей у закладах загальної середньої освіти вимагає адаптації методик навчання, врахування індивідуальних потреб і можливостей кожної дитини. Глибоке розуміння когнітивних характеристик дітей з особливими потребами дозволяє формувати більш ефективні педагогічні підходи, спрямовані на розвиток їхніх здібностей та соціальну інтеграцію.

Проблематику інтелектуального розвитку дітей з особливими потребами висвітлюють у своїх працях такі дослідники, як І.Б. Кузава, В.В. Цимбалюк, О.М. Ресіна, Т.Д. Ілляшенко, А.С. Сластін, Д.І. Шульженко, І.Ю. Ставська, А.Б. Булат, О.О. Гориславська, М.В. Папуча, О.В. Духно та інші

Особливі освітні потреби – це специфічні умови, необхідні дитині для повноцінного засвоєння знань, розвитку та виховання. Вони зумовлені порушеннями фізичного, інтелектуального або психоемоційного розвитку й вимагають адаптації освітнього процесу. Поняття охоплює не лише труднощі дитини, а й відповідальність освітнього середовища створити умови, які компенсують ці труднощі [2].

МКФ-ДП містить розгорнуту інформацію про особливості розвитку та функціонування дітей і підлітків до 18 років. Ця класифікація забезпечує уніфіковану термінологічну основу для опису труднощів, що виникають у період раннього дитинства, шкільного віку та підліткових років. Вона охоплює аспекти функціонування організму, його будову, обмеження в активності та соціальній участі, а також зовнішні чинники, які мають суттєвий вплив на життя дітей і підлітків [3].

Основними індикаторами інтелектуального розвитку молодших школярів вважаються рівень засвоєння знань, здатність до їхнього застосування в різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях, орієнтація в інформаційному середовищі та вміння здійснювати пошук необхідної інформації. Важливими є також швидкість і ефективність опанування нового матеріалу, сформованість мнемічних процесів, здатність формулювати запитання та знаходити альтернативні, нестандартні шляхи розв'язання навчальних завдань. Особливе значення надається інноваційним підходам до навчання та розвитку самостійності мислення як основи когнітивної автономії.

Одним із ключових чинників, що зумовлюють труднощі у навчальній діяльності молодших школярів із затримкою психічного розвитку, є недостатній рівень сформованості когнітивних та інтелектуальних функцій. Як засвідчують психолого-педагогічні дослідження (зокрема праці Л. М. Вавіної, Т. В. Стадненко та інших науковців), характер і структура пізнавальних порушень у цієї категорії учнів є складними й варіативними, що потребує особливого підходу до діагностики, корекції та навчального супроводу [4].

Інтелектуальні особливості дітей з особливими потребами:

Когнітивні обмеження:

– Уповільнене мислення: низька швидкість обробки інформації, слабка пам'ять, нетривала увага.

– Конкретно-наочне мислення: труднощі з абстракцією, потреба у візуальних підказках.

– Складність переносу знань: обмежене застосування навичок у нових ситуаціях.

Пізнавальна діяльність:

– Низька активність: слабка мотивація, потреба у стимулюванні.

– Швидка втомлюваність: труднощі з тривалою розумовою діяльністю.

– Недостатня самоорганізація: складність у плануванні й контролі, залежність від дорослих.

Мислення:

– Інертність: повільна реакція на зміни, обережність у діях.

– Обмежена уява: труднощі з творчими завданнями, орієнтація на шаблони.

– Мовленнєві труднощі: слабкий розвиток мовлення ускладнює логічне мислення.

Адаптація:

– Необхідність індивідуального підходу: врахування рівня порушень і супутніх труднощів.

– Соціальна підтримка: важлива роль взаємодії з однолітками та позитивного середовища [5].

У контексті інклюзивного підходу держава та школа зобов'язані забезпечити всім дітям, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, рівний доступ до якісної освіти. Це реалізується через індивідуалізацію навчального процесу, використання підтримки асистентів учителя та залучення фахівців інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ).

Короткі рекомендації для роботи з дітьми з ООП:

Індивідуальний підхід до дітей з особливими потребами передбачає адаптацію навчального змісту, методів викладання та темпу засвоєння матеріалу відповідно до можливостей кожної дитини. У такому середовищі важливо забезпечити інклюзивний простір – безпечний, доступний та сприятливий для розвитку, де кожна дитина відчуває себе прийнятою та захищеною. Вагому роль у цьому процесі відіграють фахівці інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які здійснюють комплексну оцінку розвитку дитини, надають психолого-педагогічну підтримку та супроводжують її освітній маршрут, сприяючи повноцінному включенню в навчальний процес.

Педагогічні стратегії:

– Фізична сфера: рухова активність, вправи на координацію.

– Когнітивна сфера: візуалізація, мотивація, поетапне навчання.

– Мовленнєва сфера: логопедична робота, розвиток комунікації.

– Емоційно-вольова сфера: підтримка, розвиток саморегуляції.

– Соціальна сфера: сприяння взаємодії з однолітками [1].

Ефективна інклюзивна освіта передбачає глибоке розуміння інтелектуальних особливостей дітей з особливими освітніми потребами, що є основою для створення індивідуалізованого, доступного та підтримуючого освітнього середовища. Використання таких інструментів, як МКФ-ДП, фахова міждисциплінарна підтримка, педагогічна гнучкість і тісна

взаємодія з батьками забезпечують умови для повноцінного розвитку дитини. Лише у партнерстві педагогів, батьків і суспільства можливе досягнення мети – інтеграції кожної дитини в освітній простір і суспільне життя на рівноправних засадах.

Список використаних джерел

1. Діти з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі : навч.-метод. посіб. / Н. Ярмола та ін. Київ : ІСПП ім. Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.
2. Замша А. В. Ґенеза змісту поняття «Особливі освітні потреби». *Correction and rehabilitation innovations*. 2022. С. 68–70.
3. Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я: діти та підлітки (версія): МКФ-ДП. Всесвітня організація охорони здоров'я. 2007. [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://moz.gov.ua/mkf
4. Черній І., Голуб В. М. Навчально інтелектуальні уміння молодших школярів. *Науково-методична робота*. 2025.
5. Шевченко Ю. Особливості розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями в сучасному освітньому просторі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2020. № 3. С. 36–52.